O‘SMIRLARNI MILLIY G‘URUR VA VATAN-PARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHDA MADANIY QADRIYATLARNING O‘RNI

Bazarova G. Z.
Qori Niyoziy nomidagi tarbiya pedagogikasi
milliy instituti tayanch doktaranti.

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'smir yoshidagi bolalarga ijtimoiy-emotsional ta'lim berish jarayonida milliy va madaniy qadriyatlarning o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni shakllantirishda oilaviy, mahalliy va madaniy muhitning ta'siri ochib beriladi.

Kalit so'zlar: o'smirlik davri, ijtimoiy-emotsional ta'lim, madaniy qadriyatlar, shaxsiy rivojlanish, milliy identitet

Аннотация. В статье анализируется роль национально-культурных ценностей в процессе социально-эмоционального воспитания подростков. Также раскрывается влияние семьи, местной и культурной среды на формирование социально-эмоциональных навыков.

Ключевые слова: подростковый возраст, социально-эмоциональное воспитание, культурные ценности, личностное развитие, национальная идентичность.

Abstract. This article analyzes the role of national and cultural values in the process of providing socio-emotional education to adolescents. It also reveals the influence of the family, local and cultural environment on the formation of socio-emotional skills.

Keywords: adolescence, socio-emotional education, cultural values, personal development, national identity.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat akademik bilimlarini oshirish, balki ularning shaxsiy, emotsional va ijtimoiy jihatdan yetuk inson sifatida shakllanishiga e'tibor kuchaymoqda. Xususan, o'smirlik davri bu borada eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi.

Shu davrda o'quvchilar nafaqat o'z shaxsini anglay boshlaydi, balki jamiyatdagi o'z o'rnini topishga harakat qiladi. Bunda esa, ijtimoiy-emotsional ta'lim (IET) asosiy rolni o'ynaydi. Ammo bu ta'lim samarali bo'lishi uchun u o'smirning madaniy qadriyatlari, ya'ni oila, jamiyat, milliy va diniy an'analari bilan uyg'un bo'lishi zarur.

Ijtimoiy-emotsional ta'lim nima?

Ijtimoiy-emotsional ta'lim – bu o'quvchilarda quyidagi asosiy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan tizimli ta'lim jarayonidir:

O'zini anglash (self-awareness), Emotsiyalarni boshqarish (self-regulation), Ijtimoiy ko'nikmalar (social skills), Empatiya (empathy), Mas'uliyatli qaror qabul qilish (responsible decision-making). Bu ko'nikmalar o'smirning psixologik barqarorligini ta'minlashda, sog'lom ijtimoiy munosabatlarni shakllantirishda va kelgusidayetuk shaxs bo'lib voyagayetishida muhim ahamiyatga ega.

Madaniy qadriyatlar va ularning ahamiyati Madaniy qadriyatlar – bu jamiyat tomonidan avloddan-avlodga o'tkazilib kelinadigan, kishilarning axloqiy qarashlari, urf-odatlari, din va e'tiqodlari, hamda milliy identitetini ifodalovchi qadriyatlar majmuasidir. O'smirlar ijtimoiy va emotsional jihatdan rivojlanayotganda, ular ongli yoki ongsiz ravishda madaniy qadriyatlar asosida yo'l tutadilar. Masalan: O'zbek oilalarida hurmat, kattaga itoat, sabr-toqat, mehr-oqibat kabi qadriyatlar o'smirga bolalikdan singdiriladi.

Mahalla muhitida hamjihatlik, birovning dardiga befarq bo'lmaslik, yordamga tayyor turish singari qadriyatlar yosh ongiga ta'sir ko'rsatadi.

Bu qadriyatlar orqali o'smirlar emotsiyalarini boshqarishni, boshqalarni tushunishni va ijtimoiy mas'uliyatni anglashni o'rganadi.

Madaniy qadriyatlar asosida IET berishning afzalliklari Shaxsiy identitetning shakllanishi: Madaniy qadriyatlar asosida tarbiyalangan o'smir o'z millati, dini, urf-odatlari bilan faxrlanadi va bu unga o'zini anglashda yordam beradi.

Ijtimoiy uyg'unlik: Madaniy qadriyatlar orqali o'smirlar boshqalar bilan muomala qilishni, empatiya va hamjihatlikni o'rganadi. Ichki barqarorlik: Oila va jamiyat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan qadriyatlar o'smirga stress, muammolaryoki bosimlarga qarshi tura olishda kuch beradi.

Axloqiy qarorlar qabul qilish: O'zbek milliy qadriyatlarida halollik, sabr, or-nomus, vafo kabi tushunchalar asosida tarbiyalangan o'smir axloqiy jihatdan to'g'ri qarorlar qabul qilishga intiladi.

Oila bilan hamkorlik: IET dasturlari oiladagi qadriyatlar bilan uyg'un bo'lishi lozim. Ota-onalarning farzandga bergan axloqiy ta'limi maktabdagi IET jarayoni bilan uzviy bog'liq bo'lishi kerak.

Milliy urf-odatlarni integratsiya qilish: O'quv jarayoniga milliy bayramlar, maqollar, xalq ertaklari va qahramonlar orqali madaniy qadriyatlarni singdirish mumkin.

O'qituvchilarning madaniy sezgirligini oshirish: Pedagoglar turli

madaniy qatlamlardan kelgan o'quvchilarning qadriyatlarini hurmat qilgan holda dars olib borishi muhim.

O'smirlarga ijtimoiy-emotsional ta'lim berishda madaniy qadriyatlarning o'rni beqiyosdir. Madaniyat, qadriyat va emotsional rivojlanish bir-birini to'ldiruvchi omillardir. O'zbek xalqining boy madaniy merosi, urf-odatlari va an'analari asosida berilgan ijtimoiy-emotsional ta'lim yosh avlodning barkamol inson sifatida voyaga yetishiga xizmat qiladi. Shu boisdan ham IET jarayonlari har bir o'quvchining madaniy va milliy ildizlariga moslashtirilgan holda tashkil etilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G'ofurov, Q. [2020). Pedagogik mahorat asoslari. Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti.
2. Jo'raev, M., Tadjibayeva, D. [2022). O'smirlar psixologiyasi va tarbiyasi // O'zbekiston pedagogik jurnali, № 2, 45-52.
3. Elias, M.J., Zins, J.E., Weissberg, R.P. [1997). Promoting social and emotional learning: Guidelines for educators. Alexandria, VA: ASCD.
4. OECD [2015). Skills for social progress: the power of social and emotional skills. OECD Publishing. https: //doi. org/10.1787/9789264226159-en
5. Karimov, S. [2019). Milliy qadriyatlar va zamonaviy tarbiya // Ma'naviyat. – T., № 4, 27-31.
6. CASEL [2020). Core SEL competencies. Collaborative for academic, social, and emotional learning. https: //casel.org/
7. Xasanov, A. [2021). O'zbek xalq ertaklari orqali bolalarda ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni rivojlantirish // Bolalar psixologiyasi va tarbiyasi, № 1[3), 15-20.
8. Vygotsky L.S. [1978). Mind in society: the development of higher psychological processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.
9. UNESCO [2021). Social and emotional learning: Policy recommendations to improve learning and equity. https: //unesdoc.unesco. org/